

Óbudai Egyetem
Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar
Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

SZAKDOLGOZAT

**OE-KVK-TMPK
2023**

Hallgató neve: **Homoki Tünde**
Hallgató törzskönyvi száma: **T009584/FI12904/K**

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Óbudai Egyetem
Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar
Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

SZAKDOLGOZAT FELADATLAP

Hallgató neve: Homoki Tünde

Szaktervezési száma: SZD2209191439062511

Törzskönyvi száma: T009584/FI12904/K

Neptun kódja:

Szak: gyakorlatvezető mentortanár pedagógus-szakvizsgára felkészítő

Specializáció:

A dolgozat címe: Pályakezdő gyógypedagógusok nehézségei és azok leküzdése

A dolgozat címe angolul: Difficulties of beginning special education teachers and overcoming them

A feladat részletezése: 1. A kutatás elméleti háttere

2. Empirikus kutatás

3. Az interjúk elemzése

4. Összegzés,

5. Következtetések levonása, javaslatok megfogalmazása

Intézményi konzulens neve: Dr. Sanda István Dániel

A kiadott téma elévülési határideje: 2023. 12. 15.

Beadási határidő: 2023. 12. 15.

A szaktervezési feladat: Nem titkos.

Kiadva: Budapest, 2023. 11. 28.

P.H

Intézetigazgató

A dolgozatot beadásra alkalmasnak találom:

Sanda István Dániel

belső konzulens

külső konzulens

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

KANDÓ KÁLMÁN VILLAMOSMÉRNÖKI KAR
TREFORT ÁGOSTON MÉRNOKPEDAGÓGIAI KÖZPONT

HALLGATÓI NYILATKOZAT

Alulírott hallgató kijelentem, hogy a szakdolgozat saját munkám eredménye, a felhasznált szakirodalmat és eszközöket azonosíthatóan közöltem. Az elkészült szakdolgozatban található eredményeket az egyetem és a feladatot kiíró intézmény saját céljára térítés nélkül felhasználhatja, a titkosításra vonatkozó esetleges megkötések mellett.

Budapest, 2023. november 23.

Homola Tiende
.....
hallgató aláírása

1081 Budapest
Népszínház u. 8.

+36 1 666-5389

simonics.istvan@tmpk.uni-obuda.hu
www.uni-obuda.hu

Tartalom

Bevezetés	5
A kutatás elméleti háttere	6
A pályakezdő pedagógus	6
A kezdő pedagógusok nehézségei	6
A kezdeti nehézségek leküzdését segítő tényezők	9
Gyakornoki rendszer Magyarországon	12
Az empirikus kutatás	15
Az interjúkutatás folyamata	15
A minta	16
A résztvevők kiválasztása és megkeresése	17
Kapcsolatfelvétel	18
A felvett adatok jellemzői	19
Az interjúk struktúrája, az interjúkérdések összeállítása	20
Adatredukció	22
Az interjúalanyok portréja	23
Az interjúk elemzése	24
Összegzés	38
Az interjúkutatás lezárása	44
Következtetések, javaslatok	45
Befejezés	46
Abstract	47
Irodalom:	48

Bevezetés

„Egynek minden nehéz; soknak semmi sem lehetetlen.” (Széchenyi István)

Életünk során kikerülhetetlen, hogy akadályokba ütközzünk. Nem vesszük szívesen a nehézségeket, pedig azok hozzájárulhatnak a fejlődésünkhöz.

Ahogy a közmondás tartja: „Minden kezdet nehéz.” Így van ez, ha valami újba kezdünk, új pályára lépünk, tapasztalatok hiányában botladozunk. De jó, ha támogató környezet vesz körül bennünket, amely segít átlendülni a nehézségeken.

Jelen dolgozatomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy mik okoznak nehézséget a pályakezdő pedagógusoknak, azon belül a gyógypedagógusoknak, még inkább szűkítve a kört, a logopédusoknak. Másrészt arra keresem a választ, hogy a pályakezdő gyógypedagógusok milyen módon kaphatnak segítséget nehézségeik leküzdéséhez.

Alapfeltevésem, hogy csakis egy másik személyen vagy több személyen keresztül valósulhat meg ez a segítségnyújtás.

A témaválasztásra saját jó tapasztalatom motivált. Én magam is szeretném továbbadni a segítséget a következő nemzedéknek.

A segítségnyújtás jó, ha tudatos. Dolgozatom célja a tudatosítás.

A kutatás elméleti háttere

A pályakezdő pedagógus

A kezdő pedagógus fogalma alatt egyes kutatók a legfeljebb két év, mások a legfeljebb három, megint mások a legfeljebb öt év tanítási tapasztalattal rendelkező tanárokat értik. (Szivák-Péter, 2022). Magyarország 2008 óta részt vesz az Európai Bizottság által létrehozott, a tagországok tanárképzéssel kapcsolatos szabályozásának nyílt koordinációját szolgáló tematikus munkacsoportban, a Tanárok és Oktatók Klaszter munkájában. Ennek a munkának a szerves része az egymástól tanulás tevékenysége (Peer Learning Activity=PLA). 2008-ban a PLA-n részt vevő tagországok megegyeztek, hogy a „bevezető szakaszt” a tanári oklevél megszerzését követően, a tanári pálya indulásakor kezdődő egy-három évig tartó időszakként határozzák meg. (Stéger, 2010)

Ma Magyarországon a gyakornokot tekintik pályakezdő pedagógusnak. A gyakornoki státusz az egyetem elvégzése után a munkába lépéssel kezdődik, majd két év munkatapasztalat után minősítési eljárásban való részvétellel zárul. (326/2013 (VIII. 30.) Korm. rendelet)

A kezdő pedagógusok nehézségei

A kezdő pedagógusok helyzetét nehezítő körülmények feltárásával többen is foglalkoztak. Ezen kutatások egyik jelentős állomása Simon Veenman 1984-ben történt kutatása volt, aki 83 empirikus beszámolót dolgozott fel, melyek alapján a nehézségeket az alábbi módon kategorizálta:

- „az osztálytermi fegyelem megtartása
- a tanulók motiválása
- az egyéni különbségek figyelembevételének szükségessége
- a tanulók munkáinak értékelése
- a szülőkkel való kapcsolat
- az osztálytermi munka szervezése
- az elégtelen vagy nem megfelelő tananyag

- az egyes tanulók problémáival való foglalkozás” (Szivák-Péter, 2022, 765. oldal)

Ő foglalkozott először a „reality shock”-ként ismert jelenséggel, ami pszichésen különösen megterheli a pályakezdőket. Ő azonosította a tüneteit és hívta fel a figyelmet arra, hogy mennyire meghatározó a tanár pályájának további alakulására nézve. A „reality shock” az a jelenség, amikor a tanár küldetéstudata, előzetes idealisztikus elképzelései, elvárásai szembe kerülnek a valós lehetőségekkel (Szivák-Péter, 2022).

De miért is sokkolja a kezdőket bármely szakmában a valóság? Ez egy szocializációs folyamat, amikor a fiatal felnőtt új élethelyzetbe, új szerepkörbe, új emberek közé, új környezetbe kerül. Előfordul, hogy új településre is kerül. A pedagógusok esetében nehezíti a kezdést, hogy míg más szakmákban nem, vagy csak fokozatosan bízunk komoly szaktudást és felelősséget igénylő feladatot egy kezdőre, a friss diplomás tanártól az első perctől fogva ugyanazt várják el, mint a tapasztalt kollégáktól. Megtévesztő lehet még egy pályakezdő számára, hogy ismerősnek érzi azt a közeget, ahol el kell kezdenie a munkát, hiszen ő is volt tanuló. Épp emiatt érheti sokk-ként, hogy tulajdonképpen ez egy fordított helyzet számára, és teljesen új szerepet kell játszania. A tanári pálya legnagyobb kihívása, hogy „amikor mögötte becsukódik az osztályterem ajtaja, a tanár egyedül marad: a tanórán felmerülő minden örömet és nehézséget egyedül kell kezelnie” (Mátóné, 2007, p. 127.)

Young és Beverly a kutatásuk alapján a következőképpen állították fel a problémák rangsorát:

1. módszertani felkészületlenség
2. fegyelmezési problémák
3. beilleszkedési nehézségek (Szivák-Péter, 2022)

Halford a pedagógus felkészültségének nehézségeit ilyen tartalmi kategóriákba sorolta:

- „a tanulócsoporthoz eltérő személyiséggel, képességekkel kapcsolatos tervezési, szervezési, módszertani problémák;
- a fegyelmezéssel kapcsolatos nehézségek;
- a módszertani felkészültség, a sokszínű módszertani kultúra, illetve az adaptációs készség hiánya;

- a személyes és szakmai kapcsolatok alakulása a szervezetben (kollégákkal, szülőkkel), a beilleszkedés kérdései;
- a túlterhelés (adminisztráció, osztálylétszámok, osztályfőnöki munka) és a szervezés problémái;
- a tanácskérés-tanácsadás és a reális ön- és tevékenységértékelés támogatásának hiánya” (Szivák-Péter, 2022, 765-766. oldal)

Arts és munkatársai is azt vizsgálták a 2020-ban közzétett kutatásukban, hogy milyen problémákkal küzdenek a pályakezdő pedagógusok. A problémákat úgy rendszerezték, hogy azok első körben a tanár személyével kapcsolatosak, majd egyre tágabb körökhöz kapcsolódnak.

1. az egyénre jellemző nehézségek: pl. a szakmai fejlődés és tanulás, az autonómia és kontroll, valamint a különböző megküzdési helyzetek (pl. munkaterhelés, időmenedzsment), szakmai identitás, az önazonosság kialakulatlansága, szakmai önismeret hiánya
2. a diákokkal való kapcsolat nehézségei: pl. a diákok motiválása, az egyéni különbségek kezelése, a speciális szükségletekkel rendelkező diákok támogatása, a nevelés kérdései
3. a tanórai helyzetek kezelésének nehézségei: pl. szaktárgyi és pedagógiai tartalmi tudás hiányosságai, a megfelelő tanítási stratégiák kiválasztása és alkalmazása, osztálytermi tanulásszervezés, fegyelmezés, értékelés és osztályozás, a diákok tanulására és a hatékony tanításra való fókuszálás
4. interperszonális kapcsolatokkal összefüggő nehézségek: interakció és együttműködés a kollégákkal, a vezetéssel és a szülőkkel, más szakemberekkel (pl. ellenőrzés, szociális munka, tanácsadók), megtalálni a helyét az iskolai közegben, megismerni az iskolai szervezetet és filozófiát, a forrásokat és kellékeket, az iskolai irányelveket és eljárásokat, adminisztrációt (Szivák-Péter, 2022)

A kezdeti nehézségek leküzdését segítő tényezők

A kezdeti nehézségek leküzdésével nagyon fontos foglalkoznunk. A pályán töltött kezdeti szakasz ugyanis meghatározó lehet a pálya további alakulására nézve. Ha nem sikerül ezekkel a nehézségekkel megküzdeni, akkor a pedagógus pályaelhagyóvá válhat, „mely a képzés állami és személyes befektetésének elfecsérlése.” (Stéger, 2010. p. 38.)

Mielőtt a nehézségek leküzdéséről beszélnénk, nézzük meg, hogy milyen motivációi lehetnek a pedagógusnak pályára lépés előtt. A szakirodalom szerint vannak belső (intrinzik) és külső (extrinzik) tényezők, melyek motiválhatják az egyént. (Paksi és munkatársai, 2015/a)

Pedagógusok esetében gyakran megjelenő belső motiváció, hogy emberekkel szeretnének foglalkozni, szeretik a gyerekeket, segíteni szeretnének nekik sikereik elérésében, hatással szeretnének lenni az életükre. További belső motiváció lehet, hogy a pedagógus társadalmilag fontosnak érzi magát, azzal a területtel foglalkozhat, amit szeret, megvalósíthatja önmagát, kielégítheti az intellektuális kihívások szükségletét, örömet leli a tudásátadás szépségében, illetve „a tanári pályán olyan tevékenységek végzésére nyílik lehetőség, ami maradandó értékek létrehozásával jár” (Paksi és munkatársai 2015/a, p. 64.)

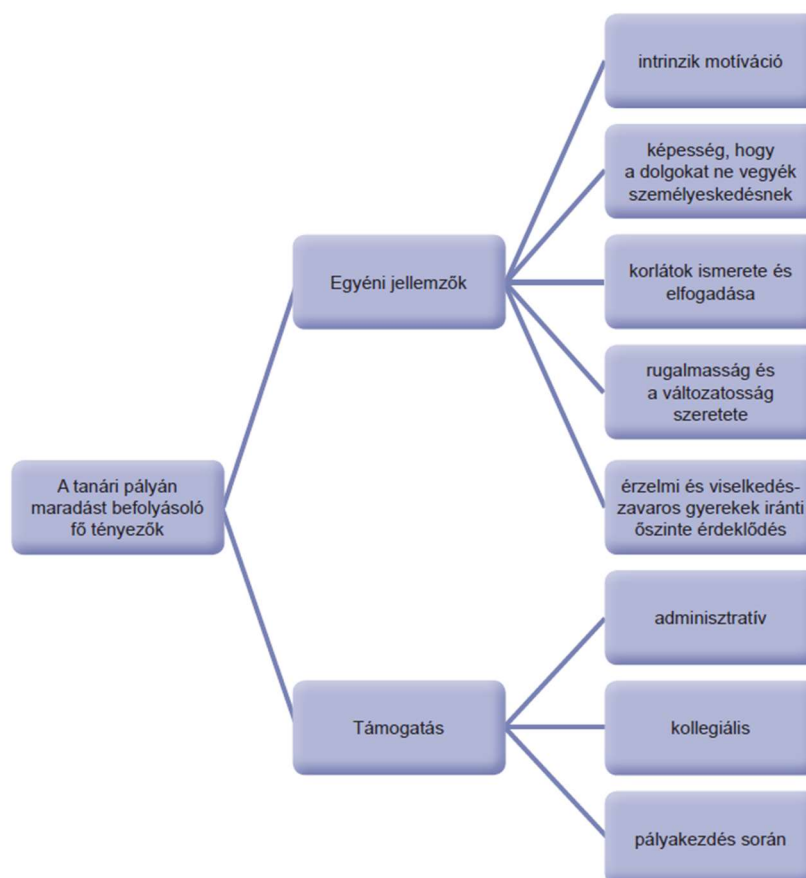
Külső (extrinzik) tényezők lehetnek: az értelmiségi karrier építésének lehetősége, a mobilitás lehetősége, az állásbiztonság, a szabadság/szabadidő, a fizetés/juttatások, a családdal, magánélettel összeegyeztethetőség motivációja. További külső motiváció lehet a környezeti elvárások, korábbi tanítással/tanulással kapcsolatos pozitív tapasztalatok, példaképek szerepe, vélt munkáltatói elvárások, munkaterhekkkel, munkakörülményekkel kapcsolatos tényezők, a másodlagos karrierút lehetősége, amikor valami miatt más területen nem tud elhelyezkedni. (Paksi és munkatársai 2015/a)

Az Európai Bizottság Magyarországi Képviselője 2021-ben kutatást kezdeményezett a pedagógusok körében. A kutatás részeként 2021 tavaszán 580 pedagógushallgató töltött ki pályamotivációt kutató kérdőívet. A válaszolók több, mint fele a gyerekek szeretetét, negyven százalékuk a tanári hivatást, egyötödük pedig a biztos elhelyezkedést jelölte meg a pályaválasztás indokaként. „Mind a hivatástudat („mindig tanár szerettem volna lenni”), mind a technikai okok (ez volt a B terv) egyaránt a legjellemzőbb motiváció a tanár

szakosoknál, míg a gyerekszeretet említése az óvodapedagógusoknál és a gyógypedagógusoknál fordul elő gyakrabban.” (Lannert, 2021. 74. oldal)

A szakirodalom a pályára lépés és pályán maradás szempontjából a belső motiváló tényezők meglétének szerepét hangsúlyozza. (Paksi és munkatársai 2015/a) Emellett a külső motiváló tényezők megvalósulása is szükséges. Például a fizetés is egy külső motiváló tényező, mégis nagyon fontos az egzisztenciális biztonság, a pszichés jóllét szempontjából. A nehézségeken való átlendülésben, a pályán maradásban segít, ha az előzetes elvárások többsége valósággá válik, akár belső vagy külső motiváló tényezők voltak is azok.

Prather-Jones kétfaktoros modell alapján mutatja be azokat a tényezőket, amelyek a pedagógusok pályán maradását segítik. Ezek egyéni és kontextuális tényezők. Növeli a pályán maradás esélyét, ha a pályakezdő szervezeti szinten adminisztratív, kollegiális és a kezdőknek szólóan külön támogatást kap az intézménytől. (Paksi és munkatársai, 2015/a)

1. ábra
Prather-Jones kétfaktoros modellje (idézi: Paksi és mtsai, 2015/b. 14. oldal)

A gyógypedagógusok körében Berry végzett kutatást, melyben összefüggést mutatott ki a gyógypedagógusok elégedettsége és elköteleződése és az adminisztratív személyzettel kapott segítség között. „Az adminisztratív személyzettel és az igazgatóval való kapcsolatban felmerülő problémák és a részükről várt támogatás hiánya fokozzák az érzelmi kimerültség és a deperszonalizáció valószínűségét.” (Paksi és munkatársai, 2015/b, p. 14.)

A korábban említett, Európai Bizottság által létrehozott tematikus csoport az egymástól tanulás tevékenysége (PLA) során arra a következtetésre jutott, hogy a pályakezdőnek háromféle segítségre van szüksége:

- szakmai támogatás, mely szaktárgyi, oktatói és nevelői kérdésekben nyújt segítséget
- személyes támogatás, mely a tanári identitás kialakulását segíti és melynek fontos része az érzelmi támogatás
- társas segítség, melynek célja, hogy a tanár a szakmai közösség egyenrangú tagjává váljon (Stéger, 2010)

A PLA ajánlása szerint ezt a segítséget egy bevezető rendszeren keresztül lehetne nyújtani, mely több alrendszerből áll:

- mentorrendszer
- szakértői támogatási rendszer
- a társak rendszere
- és az önelemzés rendszere (Stéger, 2010)

A segítségnyújtás egyik meghatározó eleme a mentorrendszer. A mentor olyan tapasztalt kolléga, aki személyesen segít a pályakezdőnek. Fontos szerepe van a szakmai szocializációban, változatos eszközökkel segíti a pályakezdő önismereti munkáját, az önreflexió kialakulását. Segít áthidalni a képző intézmény és a munkahely közötti szakadékokat. (Zubora - Holik, 2017)

A mentor változatos eszköztárához tartozhat például a megfigyelés, a naplózás, az együtt tanítás és a portfólió használata. A mentor és mentorált kapcsolata mellérendelt. Kapcsolatuk alapja a kölcsönös tisztelet és bizalom. A mentor kérdésekkel és felvetésekkel segíti a mentorált önálló döntéseit és önelemzését. A fejlődés kétoldalú, a mentorált is megosztja mentorával a frissen szerzett tudását, tapasztalatait. (Stéger, 2010)

A mentor másik fontos szerepe, hogy segítse a pályakezdőt az iskolai közösségbe való integrálódásában. Megmutatja a fontos dokumentumokat, az adminisztrációt, beavatja a kimondatlan szabályok, szokások, hagyományok rendszerébe. Ez a folyamat is lehet kétirányú. Érdeemes meghallgatni az újonnan érkezőt is, aki friss szemmel bizonyos dolgokat másképp láthat. Szintén a mentor feladata az észrevételek, javaslatok hatékony közvetítése a vezetők felé. (Stéger, 2010)

A pályakezdők tipikus nehézségeiben segítséget nyújthat egy szakértői támogatási rendszer. Tipikus nehézség például a tanulók motiválása, a szülőkkel való kapcsolattartás, a fegyelmezés, vagy a differenciálás. A pályakezdőket egyénileg vagy akár csoportos formában is lehetne támogatni szemináriumokkal, képzésekkel, nyomtatott vagy digitális anyagokkal a fent említett témákban. (Stéger, 2010)

Fontos eleme a támogatói rendszernek a társak rendszere, vagyis a pályakezdő tanárok informális vagy formális csoportja. Célja: hogy a pályakezdők egymásnak érzelmi támogatást nyújtsanak. „A társak hasonló helyzetük megosztásával feloldhatják a problémákkal szembeni egyedüllét és elszigeteltség érzetét, az őszinte egymás közötti kommunikáció hozzájárulhat a helyzetek jobb megértéséhez, innovatív, konstruktív megoldási lehetőségek megtalálásához és végeredményben a pályakezdő tanár realisabb önértékeléséhez.” (Stéger, 2010. p. 40.)

Az önelemzés és önfejlesztés alapvetően a pályakezdő aktivitásán múlik, viszont időigényes volta miatt érdemes lenne rá gondolni az óraterhelések meghatározásakor. (Stéger, 2010)

Gyakornoki rendszer Magyarországon

A felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatók mentorálása régóta folyik hazánkban. A pályakezdő pedagógusok mentorálása pedig kb. 10-12 éve került fókuszba és – bár a pályakezdők mentorálását valamilyen formában addig is végezték – akkor kezdték lerakni a hivatalos és egységes alapjait. (M. Nádas, 2010)

A program előkészítésének részeként több ország mentori gyakorlatát tanulmányozták. Az eredményeket összesítve, a mentori tevékenység alapvető céljaként határozták meg a pályaelhagyás megelőzését, az iskolai munka hatékonyságának biztosítását és a jó iskolai légkör megteremtését. A tapasztalatok alapján a mentor a mentorálynak alapvetően a

diákok motiválásában, a differenciálásban, az óravezetésben, a teljesítménymérésben, és a szülőkkel való kapcsolattartásban segít. A mentorálás időtartama a különböző országokban néhány héttől egy-két évig terjed. Van olyan ország, ahol értékeléssel zárul ez az időszak és van olyan, ahol nem. Mivel sok múlik a mentortanár munkáján a kezdő tanárok jövőjének alakulása szempontjából, ezért az USA egyes tagállamaiban együttműködés szempontjából a mentor-mentorált párokat személyiségteszt alapján választják ki. A mentori tevékenységet hol pénzbeli juttatással, hol órakedvezményrel honorálják, de van, ahol ezt a tevékenységet külön díjazás nélkül végzik. Az erre a tevékenységre való felkérés azonban sok helyen szakmai presztízst jelent. (H. Nagy, 2010)

Az újonnan létrehozott koncepciót pilot programok keretein belül vizsgálták, alakították (Simon, 2013), míg kikristályosodott az a rendszer, ami jelenleg is érvényben van. Most a pályakezdő pedagógusok gyakornokként kezdik a munkát. Ebben a státuszban maradnak az első két évben. (Kivéve az osztatlan tanárképzést, ahol csak egy év a gyakornoki idő.) A pályán való elindulásukat egy mentor segíti, aki az intézmény Gyakornoki Szabályzatában meghatározott szempontok szerint kerül kiválasztásra. A kétéves gyakornoki időszak alatt a mentor hospitál a gyakornoknál, és fordítva, a gyakornok a mentornál. Heti rendszerességgel konzultációt tartanak. Félévente pedig szöveges értékelést kell írnia a mentornak a mentoráltról. Ezt fejlesztő értékelésként kell használni, és össze kell vetni a mentorált által készített önértékeléssel. A gyakornoknak a második év végén minősítő eljárásban kell részt vennie, melynek keretein belül portfóliót kell készítenie és minősítő vizsgát kell tennie. A minősítő vizsga bemutató óra tartásából és a portfólió védéséből áll. A minősítő vizsgát egy - az adott intézménytől független - szakértő értékeli. (326/2013 (VIII. 30.) Korm. rendelet)

Egy 2013-as kormányrendelet alapján a pályakezdő pedagógus számára mentort kell biztosítani. Viszont a korábban említett 2021-es kutatás alapján ezen a téren még vannak hiányosságok. A kutatásban részt vevő intézmények 55 százalékában volt pályakezdő pedagógus. „Az intézmények 86 százalékában mindegyiket mentorálják, négy százalékukban egy részüket, 9 százaléka az intézményvezetőknek viszont azt válaszolta, hogy nem mentorálják őket. Átlagosan heti 2,5 óra a mentorálás, de jellemzően az intézmények 34 százalékában ez heti egy óra, 36 százalékában két óra, 14 százalékában négy óra, a többi pedig változó, 0 és 20 óra között.” (Lannert, 2021, 79. oldal) A kutatás

idején a pályakezdők képzésük után ugyanolyan óraszámban dolgoztak, mint tapasztaltabb kollégáik. Ún. „indukciós programról az intézmények 15%-a számolt be. A mentorálás csak a gyakornokok számára volt elérhető, míg más országokban erre később is van lehetőség. (Lannert, 2021) Ez év őszén a gyakornokok óraterhei csökkentek, az eddigi 21 óra helyett, heti 20 óra a kötelező óraszámuk a 2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról 1. számú melléklete alapján.

Az empirikus kutatás

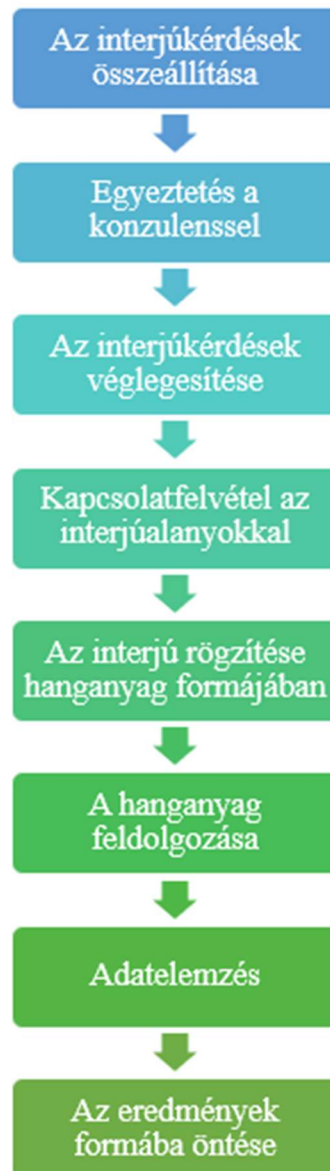
A szakirodalomban felvetett kérdéseket empirikus módszerrel vizsgáltam meg a gyakorlatban. A kutatás egységei követik a szakirodalmi feldolgozás tematikáját, fókuszpontjai ugyanoda kerültek. Induktív kutatási módszert választottam, interjúkat készítettem és azokat elemeztem.

Kutatásom elsődleges hipotézise az, hogy a pedagógus a pályakezdése során felmerülő nehézségekkel csakis úgy tud megküzdeni, ha támogató légkör veszi körül. A támogatás forrásának mindenekelőtt egy másik személynek kell lennie: mentor, kolléga, barát... Minél erősebbek ezek az emberi kapcsolatok, annál sikeresebb lesz a pályakezdő, annál könnyebben lendül át a kezdeti akadályokon.

Az interjúkutatás folyamata

A kutatást a félig strukturált interjú kérdéseinek összeállításával kezdtem, majd egyeztettem a konzulenssel, aki megtette javaslatait én pedig elvégeztem a kérdőíven a szükséges módosításokat. Ezután felvettem a kapcsolatot személyesen vagy telefonon az interjúalanyokkal: megbeszéltük az időpontot, a helyszínt (személyesen vagy online térben), ha online találkozót beszéltünk meg, akkor azt is kiválasztottuk, hogy melyik csatornát fogjuk segítségül hívni. Erre három esetben volt szükség, minden esetben a Facebook Messengert választottuk. A találkozás során engedélyt kértem az interjúalanyoktól, hogy a beszélgetést a telefonom hangrögzítő alkalmazásával rögzíthessem. A találkozók után a hanganyagot írásos formába öntöttem. Ezután kezdődött az adatelemzés, a válaszok összevetése, a mélyebb összefüggések keresése. Végül a kapott eredményekből a következtetések levonása, azok formába öntése.

Ezen lépéseket az alábbi ábrán szemléltetem:

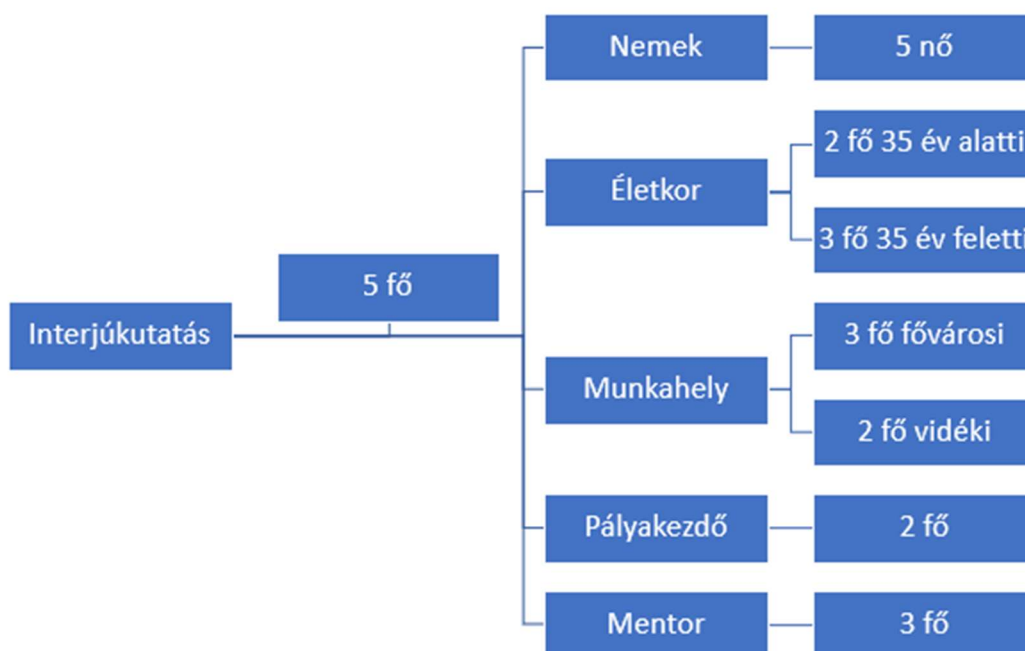
Forrás: saját készítés

2. ábra
Az interjúkutatás folyamata

A minta

Egyéni interjút készítettem 5 gyógypedagógussal, azon belül mindegyikük logopédus. Jelenleg mindnyájan Pedagógiai Szakszolgálatnál dolgoznak. Kettő a Békés Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében, hárman a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében dolgoznak. Életkoruk szerint 2 fő 35 év alatti, 3

fő 35 év feletti kolléganő. A pályán töltött évek száma szerint 2 fő pályakezdő, 3 fő pedig több éve van a pályán, és pályakezdő kollégákat is mentorál. A két vidéki kolléganő közül az egyik pályakezdő, a másik mentor. A fővárosi kolléganők közül az egyik pályakezdő, kettő pedig mentor.

Forrás: saját készítés

3. ábra
A minta eloszlása

A résztvevők kiválasztása és megkeresése

Interjúalanyaimat személyes ismeretség alapján kerestem meg. Jelenlegi és volt kollégáim köréből választottam ki őket. Mindegyikükkel jó a kapcsolat a kölcsönös szimpátiától a barátságig mozgó skálán. Ez fontos volt olyan szempontból, hogy a téma pszichésen felkavaró lehet. Nehézségeinkről kétféle embernek beszélünk szívesen: aki elég közel van hozzánk, vagy aki elég távol. Úgy érzem, sikerült megnyernem interjúalanyaim bizalmát és szívesen beszéltek a kezdeti nehézségekről, majd azok megoldásáról, feloldásáról is.

Kapcsolatfelvétel

A jelenlegi kolléganőimmal napi szinten találkozunk a munkahelyünkön. Miután többnyire délelőtt megtartjuk a logopédiai óráinkat különböző óvodákban, a délutánt a Pedagógiai Szakszolgálat épületében töltjük kötött munkaidő formájában. Így a helyszín is adott volt és időpontot is könnyen találtunk az interjú elkészítéséhez. A korábbi, fővárosi munkahelyemen dolgozó kolléganőimmal sajnos nem tudtam személyesen találkozni. Az online térben mindnyájan a Facebook Messenger alkalmazást választották. A megfelelő időpontot valakivel könnyebben, valakivel nehezebben találtuk meg. Ebben az esetben az interjúalanyok munkaidőn túl, az otthonukban fogadták a videóhívásomat. Az online tér ellenére is nagyon meghitt, jó hangulatú beszélgetések jöttek létre.

A felvett adatok jellemzői

Forrás: saját készítés

4. ábra
A felvett adatok jellemzői

Mindegyik interjúról hangfelvételt készítettem, mert nem szerettem volna a beszélgetést jegyzeteléssel megzavarni. Így teljes figyelmemet az interjúalanyomra tudtam fordítani. Emellett szerettem volna, ha az elemzés során majd vissza tudok keresni egy-egy hangsúlyra is, amit csak az élő beszéd tud visszaadni.

A felvételek előtt engedélyt kértem az interjúalanyoktól, hogy a beszélgetést felvehessem, az információkat a szakdolgozat során felhasználhassam.

A felvételeket a telefonom hangrögzítő alkalmazásával készítettem.

A felvételeket később írásban is rögzítettem. Ez nagyon hosszadalmas munka volt, viszont az elhangzott szöveg értelmezésére is készítetett, hogy minél pontosabban tudjam azt írásban visszaadni. Mikor ezzel elkészültem, következett az adatredukció, kategorizálás és elemzés fázisa.

Az interjúk struktúrája, az interjúkérdések összeállítása

Az interjúkérdéseket két változatban készítettem el:

A pályakezdő pedagógusok interjúkérdései

A mentorok interjúkérdései:

A pályakezdő pedagógusok interjúkérdései a következők:

I. Bevezető kérdések

1. Neme:
2. Életkora:
3. Legmagasabb iskolai végzettsége:
4. Gyógypedagógiai végzettsége:
5. A gyógypedagógiai végzettség megszerzésének éve:
6. A pályán töltött idő:

II. Fő kérdések

1. Hol dolgozik pályakezdőként?
2. Milyen munkakörben?
3. Milyen feladatokat lát el pályakezdőként?
4. Hol szerezte az elméleti tudását?
5. Mi a véleménye az elméleti felkészítésről?
6. Mielőtt a pályára lépett, milyen gyakorlaton vett részt?
7. Mit emelne ki a gyakorlaton töltött időszakból?
8. Milyen érzések, gondolatok támadnak fel Önben, ha a pályakezdésére gondol?
9. Mi jelentett kihívást a pályakezdés során?
10. Ki és mi segített a nehézségek leküzdésében?
11. Hogyan sikerült legyőzni az akadályokat?

III. Befejező kérdések

1. Kérem, hogy ossza meg azon gondolatait, melyekre az interjú kérdései nem terjedtek ki, de a témával kapcsolatban fontosnak tart!

A mentorokat kétféle szempontból is megkérdeztem. Először a saját pályakezdésükkel kapcsolatban kérdeztem őket, majd a jelenlegi helyzetre vonatkozóan, mentorként is kaptak kérdéseket.

A mentorok interjúkérdései:

I. Bevezető kérdések

1. Neme:
2. Életkora:
3. Legmagasabb iskolai végzettsége:
4. Gyógypedagógiai végzettsége:
5. A gyógypedagógiai végzettség megszerzésének éve:
6. A pályán töltött évek száma:
7. Rendelkezik-e szakvizsgával? Milyen szakon szerezte?

II. Fő kérdések

A pályakezdésre vonatkozó kérdések:

12. Hol dolgozott pályakezdőként?
13. Milyen munkakörben?
14. Milyen feladatokat látott el pályakezdőként?
15. Hol szerezte az elméleti tudását?
16. Mi a véleménye az elméleti felkészítésről?
17. Mielőtt a pályára lépett, milyen gyakorlaton vett részt?
18. Mit emelne ki a gyakorlaton töltött időszakból?
19. Milyen érzések, gondolatok támadnak fel Önben, ha a pályakezdésére gondol?
20. Mi jelentett kihívást a pályakezdés során?
21. Ki és mi segített a nehézségek leküzdésében?
22. Hogyan sikerült legyőzni az akadályokat?

A mentori munkára vonatkozó kérdések:

1. Hány éve dolgozott a pályán, amikor elkezdte mentortanári tevékenységét?
2. Hány év mentortanári tapasztalata van?
3. Részesült-e mentortanári tevékenységre felkészítő képzésben?

4. Milyen nehézségekkel keresik meg a pályakezdők mentortanárként?
5. Milyen tevékenységeket ítélt hasznosnak a mentorált fejlődése szempontjából?
6. Mi segíti és mi gátolja a hatékony mentorálást?
7. Mennyire tartja eredményesnek a mentori munkáját?

III. Befejező kérdések

1. Kérem, hogy ossza meg azon gondolatait, melyekre az interjú kérdései nem terjedtek ki, de a témával kapcsolatban fontosnak tart!

Adatredukció

Az adatredukció során egy szempontrendszer felállítása volt a célom. Ehhez a félig strukturált interjú minden beszélgetésre egyaránt jellemző struktúrája adta az alapot. Néhányan szűkszavúan, de volt aki bővebben válaszolt. A rövidebb interjúk adták a kiindulási pontot. Ezek átláthatóbbak voltak, a hosszabb beszélgetésekből több idő volt kiszűrni a kellő információkat. Azonban mindkét változat igen hasznosnak bizonyult. A bővebb interjúk több példát tartalmaztak, jobban árnyalták a mondanivalót, pontosabb megértéshez vezettek. Az interjú során több kérdést is feltettem, melyekkel később nem foglalkoztam, mivel igyekeztem szorosan a szakdolgozatom címében is megjelenő témámnál maradni. Viszont a többi kérdés sem volt felesleges, mert segítette az interjúalanyokat a témára hangolódni.

Az interjúalanyok portréja

Az interjúalanyok		Életkor
Tanár 1. B. Zs.	A Békés Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményének alkalmazásában első tanévét tanító pályakezdő logopédus. Egy vidéki város hat óvodájában tart logopédiai terápiát.	23
Tanár 2. H. E.	A Békés Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményének alkalmazásában 32 éve dolgozó logopédus, aki a második pályakezdő kolléga mentorálását végzi. Egy vidéki város 7 óvodájában tart logopédiai terápiát, részt vesz a korai fejlesztésben, mint logopédus és a szakértői bizottság tagjaként logopédiai vizsgálatokat végez.	54
Tanár 3. R. M.	A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében második tanévét tanító pályakezdő logopédus. Egy óvodában és egy iskolában logopédus, a 2. gyakornoki évétől kezdve részt vesz a szakértői bizottság munkájában, logopédiai vizsgálatokat végez.	25
Tanár 4. D. G.	A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében 15 éve tanító logopédus. Erdélyben volt pályakezdő, majd Magyarországra jött, a jelenlegi intézményében kezdte az itteni munkát, hivatalosan két éve folytat mentori tevékenységet a pályakezdők körében. Egy óvodában és egy iskolában logopédus.	43
Tanár 5. U. A.	A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében 13 éve tanító logopédus. A jelenlegi intézményében kezdte pályáját, egy éve folytat mentori tevékenységet a pályakezdők körében. Két óvodában logopédus, a szakértői bizottságban logopédiai vizsgálatokat végez.	39

Az interjúk elemzése

Tanár 1: B. Zs., 20-as évei elején járó fiatal logopédus, aki egy vidéki pedagógiai szakszolgálatnál tölti első gyakorlati évét.

Pályamotiváció

A kolléganőt a pályára a segítség lehetősége motiválta. Már gyermekként is segítőkész volt és mindig érdekelték azok az emberek, akik kicsit mások, mint a többiek. Mindenkiel barátkozott, nem volt kirekesztő. A gyerekek szeretete is motiválta, de ha csak ez lett volna, akkor az óvodapedagógiát választotta volna. Ő valamiben segíteni is akart.

A képzésről szóló tapasztalatai

Gyógypedagógiai képesítését a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán szerezte. Végzettsége: tanulásban akadályozottak pedagógusa és logopédia tanár. A kezdeti tapasztalatok alapján úgy érzi, hogy az egyetem nem készítette fel teljes mértékben a munkára, nem érzi úgy, hogy elméletben mindent tudna és a gyakorlati képzés során sem találkozott mindennel. Megemlíti, hogy a Covid miatti karantén alatt nem tudtak személyesen bejárni az egyetemre, hanem az óráik online voltak megtartva. A gyakorlaton nem volt alkalma mindenféle logopédiai kórképpel találkozni. Az évkezdés is teljesen kimaradt a gyakorlatból, hogy hogyan kell elkezdni egy terápiát, hogyan kell a szülőket felkészíteni az otthoni gyakorlásra. Úgy érzi nem látja át, hogyan kell felépíteni egy évet. Egyéni fejlesztési tervet ugyan kellett írni, de azt egy fiktív gyerekre készítették, nem volt alkalma megtapasztalni, hogy az a terv jó-e, beválik-e a gyereknél. A főiskola alatt részt vett szakmai gyakorlaton. A képzés egy általános elméleti felkészítéssel kezdődött. Az első gyakorlat, azaz a hospitálások azelőtt kezdődtek, mielőtt ki kellett választaniuk a szakot, melyen tanulni szerettek volna. Három szak közül lehetett választani: értelmi akadályozottak, tanulásban akadályozottak és logopédia szak. Az első évben mindhárom területen hospitáltak, hogy el tudják dönteni melyik két szakot válasszák majd ki. Heti egyszer mentek ki az intézményekbe és kéthetente váltották az intézményt. Ez jó volt, mert a gyógypedagógus szakma sok szegmensével megismerkedtek. A szakosodás után a gyakorlaton két órát kellett volna tartaniuk, de a karantén miatt csak egy-egy óratervet tudtak készíteni, nem valósult meg ténylegesen a tanítás. A hospitálás is elmaradt: olyan gyakorlatvezetőhöz került, aki nem tudta

megoldani az online tanítást. Úgy érzi, hogy nem került jó helyre, a gyakorlatvezető tanárán nem érezte a szakma szeretetét. Elmondja, hogy azóta a főiskolán jó irányba változtak a dolgok, most már a gyakorlati napok után a hallgatók összeülnek az egyetemi gyakorlati oktatóval és megbeszélik a gyakorlaton tapasztaltakat. Következő félévben egy hosszabb gyakorlatuk: egy hét logopédia, egy hét tanulásban akadályozottak szakon. Tehát egy héten keresztül voltak egy-egy gyakorlatvezetőnél: az első három napban hospitáltak, majd a másik két nap alatt 4 órát tanítottak. Az utolsó félévben terepgyakorlaton vettek részt: 6 hétig az egyik szakon, 6 hétig a másik szakon. Ezen a gyakorlaton nagyon kedves, készséges és a szakmai iránt elkötelezett gyógypedagógusokkal találkozott. Ami elsőre eszébe jut erről a gyakorlatról, az oktatók segítőkészsége, hogy nem sajnáltak semmit megmutatni vagy odaadni, nem sajnálták az idejüket, volt, hogy még késő este is konzultáltak vele.

A pályakezdéssel kapcsolatos gondolatai, érzései

A pályakezdésre visszagondolva ezek a gondolatok kavargtak benne: „rettegtem, hogy nem fogok tudni semmit. Nincs semmi gyakorlatom. Ki fog segíteni? Mi lesz velem?” A kezdeti pánik után megnyugodott, amit így fogalmazott meg: „Rájöttem, hogy itt is emberek dolgoznak és nem fognak megenni, hogyha nem tudok mindent és tudják – ez a legjobb, hogy tudják - még nem tudok mindent. És hogy hibázhatok és elfogadnak úgy, amilyen vagyok. Úgyhogy azóta 180 fokot fordult. Most sem vagyok így tele magabiztossággal, de ez a szakszolgálat, ez egy jó hely, meg olyan befogadó közösség.”

Nehézségek a pályakezdés során

A kezdeti nehézségekhez sorolja a gyakorlati tudás hiányát, a szülőkkel való kommunikációt és együttműködést, más szakemberekkel való együttműködést. Pl. az egyik oviban, ahová kijár, rendszeresen elfelejtenek szólni neki, ha valamilyen programváltozás van, ami az ő óráit is érinti. Az óvónők nem tartják őt számon, nem jegyzik meg, hogy mikor tartja a foglalkozásokat. 5 óvoda tartozik hozzá és nehézség az utazó életmódban, hogy nem autóval, hanem biciklivel jár és minden óvodába magával kell vinnie a saját eszközeit. Nehézség, hogy bár a képzés alatt a gyakorlatokon sok eszközt készített és igyekszik is azokat most is felhasználni, de úgy érzi nem elegendő és még sokat kellene készítenie vagy beszereznie. A gyerekek is sokfélék, gyakran előfordul,

hogyan egy-egy dolognak utána kell néznie a szakirodalomban. Így sok időbe telik a következő napra való felkészülés.

A fizetésről kérdeztem, azt barátinak tartja, mivel még csak a húszas évei elején jár, visszaköltözött a szülővárosába és a szülei házában él, velük egy háztartásban. A fizetéséből jelenleg az eszköztárát bővíti, de reméli, hogy majd kap ehhez is valamilyen támogatást.

A pályakezdéssel kapcsolatos jó érzéseit így fogalmazta meg: „Pozitív csalódás, hogy mindig mindenki rendelkezésre áll és kérdezhetek mindenféle szakembertől és nem néznek úgy rám, mintha ez butaság lenne, amit kérdezek. Valamint nap mint nap a gyerekek, azok mindig feldobják a kedvem, hogyha látom, hogy gyakorolt vagy szívesen jön, vagy már tudja az adott mondókát és lehet velük együtt dolgozni.”

A nehézségek leküzdése

A nehézségek leküzdésében sokat segítettek neki a kollégái. Az egyik tapasztaltabb logopédus kolléganő mentorálja (Tanár 2), akitől bármikor kérdezhet, órát látogathat nála és ő is elmegy hozzá hospitálni. A kötelezően a központban letöltendő kötött munkaidő miatt a szakszolgálati kolléganőkkel napi szinten találkozik, ők is készségesen segítenek bármilyen kérdésben. Az egyetemen tanult szakirodalmakat is gyakran előveszi, szakmai továbbképzésen vesz részt.

Mentorával nem követik az intézmény Gyakornoki Szabályzatában leírtakat, de a segítségét nagyon célzottan érzi. B. Zs. bármikor konzultálhat mentorával, bemehet az óráira, vizsgálataira, segít az adminisztrációban, mentora megmutatja az eszközeit, tanácsokat, ötleteket ad. A tagintézményvezetőt, a szakszolgálati kolléganőit is a mentorainak érzi, mert a kollektíva is felvállalja ezt a szerepet.

Kérdezés után elmondja, hogy sok évfolyamtársával tartja a kapcsolatot, megbeszélik a problémáikat, szakmai anyagokkal segítik egymást.

Könnyebbség még, hogy nem a szokványos időben – nem szeptemberben - kezdte el a pályát. Mivel a szakdolgozata leadásával csúszott egy félévet, ezért év közben, a második félévtől kezdte el a munkát. Ez a helyzet – hogy már elkezdett terápiákba kellett bekapcsolódnia, - jobban hasonlított az egyetemi gyakorlaton tapasztaltakhoz. Az évkezdést jellemző feladatok többsége, - mint a vizsgálat, a gyerekek kiválasztása, az

órarend összeállítása, a szülői értekezletek megtartása, a terápiás kapcsolat megteremtése - a következő évre csúszott, amikor már volt némi gyakorlata a tanításban, ismerte az intézményeket, a kollégákat, az adminisztrációt, az eljárásrendeket, a szokásokat.

A pálya elkezdése előtti félévben animátorként kezdett dolgozni egy szálloda játszóházában. Illetve bébisitterkedést is vállalt. Ezek a tapasztalatok is segítettek a logopédiai munka neveléssel kapcsolatos részében.

Tanár 2: H. E., egy 50-es évei elején járó gyógypedagógus-logopédus, aki egy vidéki szakszolgálatnál dolgozik, három gyermek édesanyja.

Pályamotiváció

Alapvetően a gyógyítás érdekelte, egészségügyben szeretett volna dolgozni, de szülei a pedagógus szakma felé terelgették, amit ma már nem bán, mivel a logopédia gyógyító pedagógia.

A képzésről szóló tapasztalatai

Gyógypedagógiai tanulmányait a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán végezte. Végzettsége: oligofrén pedagógus - szurdopedagógus, logopédia tanár. (Az oligofrén pedagógia később két különálló szak lett a főiskolán: értelmi akadályozottak- és tanulásban akadályozottak pedagógiája. A szurdopedagógus mai elnevezése: hallásérültek pedagógusa.) Mindig is a logopédia érdekelte, de először nem arra a szakra jelentkezett, azt pályakezdése után 10 évvel, két kisgyermek mellett végezte el esti tagozaton. A főiskolai képzést is nagyon jónak ítéli, elmondása szerint nagyon részletes volt és sok neves szakember tanította. Sokfelé járt a gyakorlati képzés alatt. Véleménye szerint a mostani pályakezdők tudásszintjéhez mérve korábban jobb volt a képzés. A hosszú gyakorlat is hosszabb volt korábban.

A pályakezdés nehézségei

Pályáját családi okok miatt a szülővárosától messzebb kezdte, a Szegedi Kisegítő Iskolában, ahol napközis tanár volt egy évig. Pályakezdése során nehézséggént említi a szülőkkel való kommunikációt: „nehéz volt velük megtalálni a hangot”. A kisegítő iskolában nehéz volt átlátni a törvényi szabályozást, hogy kinek milyen fejlesztés jár pontosan. Nemcsak napközis tanár volt, hanem gyakran helyettesített is. Sok idő volt

felkészülni az órákra, mivel sokféle tagozat volt: enyhe- és középsúlyos értelmi fogyatékosok, alsó tagozat, felső tagozat. Nehéz volt szembesülni azzal, hogy a kisebbségi gyerekek bekerültek az értelmi fogyatékosok közé, noha nem voltak azok. Látni azt a mélyszegénységet, amiben ők éltek.

Egy év múlva szülővárosába költöztek, ahol a Nevelési Tanácsadó (most Pedagógiai Szakszolgálat) logopédust keresett és felvették azzal a kitéttel, hogy amint lehet, elvégzi azt a szakot is. Kihasználva a szurdopedagógus (hallássérültek pedagógiája) diplomáját, többnyire nem beszélő vagy keveset beszélő gyerekeknek tartott foglalkozásokat.

A nehézségek leküzdése

A kisegítő iskolában volt egy délelőtti párja, aki tapasztalt pedagógus volt. Jó volt, hogy célzottan tudta őt segíteni. El tudta mondani, hogy mi a gyakorlati teendő és mi annak az elméleti háttere. A pszichés nehézségeken is a délelőtti pedagógus párja segített átlendülni. A Nevelési Tanácsadóban is nagyon jó kollégái voltak, akiktől sokat tanult. Itt dolgozott egy, az autizmus területén mára neves szakemberré lett kollégája. Ő sokat segített a nem beszélő, autisztikus tüneteket mutató gyerekek terápiájában. Lehetett tőle kérdezni, órát látogatni nála.

A volt évfolyamtársait is megemlíti, hogy összejártak, megbeszélték a tapasztalataikat, de inkább a közvetlen kollégái segítségét emeli ki.

A mentorálás tapasztalatai

Mint gyakorlatvezető mentortanár már többször fogadott hallgatókat egy-egy rövid gyakorlatra. Gyakornok kolléga mentora 19 év szakmai gyakorlat után lett, addig nem volt olyan pályakezdő kolléga, akinek mentorra lett volna szüksége. Most mentorálja a második gyakornokot. Ilyen irányú képzésben nem részesült. A tagintézményvezető felkérésére kezdte el a mentorálást. Ahogyan neki is segített anno a kolléganője, úgy ő is segíti a pályakezdő kollégákat: ha kérdésük van, bátran fordulhatnak hozzá, hospitálni is elmehetnek hozzá, illetve ő is elmegy a gyakornokokhoz. Az intézményben van Gyakornoki Szabályzat, de nem eszerint járnak el. Az adminisztrációt, az intézményt a tagintézmény vezető mutatja meg, a kollégáknak is ő mutatja be a pályakezdőt. Később ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban is segít a mentor. De főleg szakmai kérdésekben van szükség a segítségére.

A gyakornokok szakmai kérdésekkel, az intézmény felépítésével, szokásaival kapcsolatos kérdésekkel keresik meg. Nehézséget jelent úgy egyáltalán elkezdni a szakmát, összekapcsolni az elméletet a gyakorlattal, kiválogatni az elméletből azt a tudást, amire most konkrétan szükségük van. Ehhez idő kell, míg letisztulnak a dolgok. Segíti a mentorálást, hogy mernek kérdezni, aktívak, szorgalmasok, agilisak és ügyesek.

Hasznosnak ítéli a mentorálásban az óralátogatásokat, az ötletbörzékét, hogy ki milyen játékokat, eszközöket használ egy-egy terápia során.

Nehezíti a mentori munkát, hogy az óráik egy időben vannak, és csak úgy tudnak egymáshoz elmenni, ha elmarad valami miatt a foglalkozás vagy átteszik az órát. A mentor nem kap órakedvezményt a mentorálás miatt, anyagilag sem honorálják.

Bár nincsenek lefektetve a keretek, hogy melyik időpontban van konzultációs lehetőség, mennyit kell hospitálni, segíti a mentorálást, hogy bármikor kérdezhet a gyakornok, amikor neki szüksége van rá. A forma sincs meghatározva: lehet személyesen, e-mailben, telefonon. Amikor csak lehetőség nyílik rá, a hospitálásra is sor kerül.

A jövőben tervezi, hogy nem csak az ad hoc felmerülő kérdésekkel fognak foglalkozni, hanem általánosságban is át fognak beszélni egy-egy szakmai kérdést. Eddig több volt az olyan hospitálás, amikor a gyakornok ment a mentorhoz. A jövőben növelni fogják azoknak az óralátogatásoknak is a számát, amikor a mentor megy el a gyakornokhoz, hogy lássa, hol kell még segíteni.

Tanár 3: R. M., 20-as évei közepén járó, fiatal logopédus kolléganő, aki a fővárosban, a Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményénél tölti második gyakornoki évét.

Pályamotiváció

3 testvére közül kettő gyógypedagógiai megsegítésben részesül: egyikük autista, a másik testvére diszlexiás. Így került a látókörébe a gyógypedagógia, mint foglalkozás, ő is szeretne másoknak segíteni.

A képzésről szóló tapasztalatai

2021-ben végezte el az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán az alapképzést (BA). Végzettsége: logopédus. Az egyetemen folyó szakképzésről az a véleménye, hogy ott a beszéddel, nyelvvel inkább a tudomány oldaláról foglalkoztak, inkább nyelvészeti szempontból, ami nagyon fontos, ha valaki kutató szeretne lenni, de az ott megszerzett tudás nagy része kevésbé hasznos a mindennapi munkájához. Úgy érzi, hogy mivel nem használta az ott megszerzett tudást, annak nagy részét el is felejtette mióta munkába állt. Szerette volna, ha több gyakorlati példát látott volna, ami jobban segítette volna a munkakezdésben. Az egyetemi képzés része volt a gyakorlati képzés is. Az egyetem 4 évből az első kettőben nem volt gyakorlat, hanem az 5. félévtől kezdődött. Abban a félévben hospitáltak és órarészeket tanítottak. A 6.-7. félévben már órát is kellett tartani. Ezeket a gyakorlatokat a diákok 2-5 fős csoportokban végezték. Az utolsó, 8. félévben volt egy 3 hónapos hosszú gyakorlat, amit terepgyakorlatnak neveznek. Ez sajnos pont a Covid második hulláma miatti karantén idejére esett. Ez a gyakorlat úgy valósult meg, hogy a gyakorlatvezető tartott online órákat, ahová a hallgató be tudott csatlakozni.

Az egyetemi gyakorlatokból kiemeli, hogy mindenhol kellemes volt a hangulat, a gyakorlatvezetők nagyon empátikusak voltak, nagyon sokat tanult tőlük, hogy hogyan kell kommunikálni a gyerekekkel. Nagyon sok kreatív ötlettel gazdagodott. Volt olyan terápia, amelyet az egyetemen elméletben tanult, de ott a gyakorlaton volt „aha-élménye”, amikor teljesen világossá vált számára a terápiás lépések lényege. Sok mindent látott, de sajnos nem mindent, és amikor munkába állt, akkor olyan terápiát is kellett végeznie, amiből alig látott egy keveset. Kérdezett a kollégáktól, lapozta a szakkönyveket és úgy érzi, hogy sokat fejlődött benne, de az a bizonytalanságérzés még nem múlt el teljesen.

A kezdeti nehézségek

Ha a pályakezdésére gondol, akkor a pánik jut eszébe, hogy azt gondolta, hogy sok mindent kellene tudnia, hogy sok mindent kérnek tőle egyszerre. Például nem tudta, hogyan beszéljen a szülőkkel. Az egyetemen azt sem mondták, hogy egyáltalán kell kommunikálni a szülőkkel. A szülői értekezletet gyomorgörccsel tartotta. Nem volt komfortos, hogy szakemberként kell megnyilvánulnia előttük, holott még bizonytalannak érzi magát ebben a szerepben. Az egyetemen tanult szakszavakat tudta csak használni és nem tudta hogyan kommunikálja a szülők felé számukra is érthetően a mondandóját. Vagy hogy hogyan kell visszajelezni a szülőknek, hogy hiányzik az otthoni gyakorlás. Az is

nehéz volt számára, hogy hogyan kell felvenni a gyerekekkel a terápiás kapcsolatot. Milyen szinten kell elmagyarázni, hogy miért foglalkozik velük. Nehézség volt, hogy a logopédiai munkát a szűrővizsgálat és a kiegészítő vizsgálatok felvételével kell kezdeni. Ebben egyáltalán nem volt gyakorlata, csak elméletben tanultak róla és egyszer volt alkalma megfigyelni egy kollégát vizsgálat közben. Az adminisztráció is nagyon bonyolult volt és sok idő volt eleinte elkészíteni. Az egyik legnagyobb stresszforrás volt, hogy időben elkészüljön vele. Nagyon fárasztó volt (és még mindig az), hogy sokat kell készülni az órákra. Szeretne mindig valami újdonsággal előrukkolni. Ez a törekvése kicsit alábbhagyott, már nem várja el magától, hogy minden mozzanat új legyen, hanem hogy minden órán legyen egy új mozzanat. Nehézség volt még, hogy nem tudta pontosan hol vannak a kompetenciahatárai. Ha egy szülő kérdezett valamit (pl. melyik iskolát válassza a gyerekének), akkor azt gondolta, hogy mindenre kell tudnia válaszolni. Apróbb, de érdekes nehézség volt a különböző terminusok használata: az egyetemen az új terminusokat tanulták, a munkahelyen pedig a régieket használták. Pl., amit az egyetemen beszédhanghiba terápiaként ismert meg, a munkahelyén az informatikai nyilvántartó rendszerbe (INYS) artikulációs zavarok terápiájaként kellett dokumentálnia, a mentorával pedig pöszesség terápiája néven beszéltek róla.

A nehézségek leküzdése

A kezdeti nehézségek leküzdésében a mentora, a kolléganői és a munkaközösség-vezető segített. Úgy érzi sokat kérdezett, de bárkihez fordult, mindenki készségesen segített. Mentora a Gyakornoki Szabályzatban leírtak szerint és azon felül is segít neki (a Tanár 4. néven nevezett logopédus a mentora). A kezdeti nehézségek után mára főleg csak szakmai kérdései maradtak. Kérdez a mentorától, a tapasztaltabb kollégáktól, szakkönyveket olvas vagy előveszi az egyetemi anyagait. Kérdezés után eszébe jut, hogy egyik évfolyamtársa is ugyanott kezdte a munkát, mint ő és vele is szokott konzultálni. Igazából először tőle kérdez, (úgy gondolja, hogy ebből kiderül, hogy az egyetemről tudnia kellene-e a választ vagy sem) és ha ő sem tudja a választ, akkor kérdezi meg a mentorától vagy mástól. Később eszébe jut még, hogy sokat tájékozódik a „social médiából”. Facebookon és Instagramon követ logopédia tartalmú oldalakat, melyekből játékötleket merít. Logopédiai képzéseken, „workshopokon” vesz részt.

Hasznos mentori tevékenységnek tartja a hospitálást, mikor ő megy órát nézni és mikor őt nézi meg a mentora. Az esetmegbeszélésről azt gondolja, hogy abban benne van minden: szakmai kérdésekre is választ kap és az adott esettel kapcsolatban is tanácsot kap, hogy hol tud még utánanézni vagy, hogy kihez fordulhat még ezzel a kérdéssel.

Meglátása szerint a hatékony mentorálást gátolja az időhiány és hogy a mentorával különböző helyszíneken dolgoznak. Az óráit meg kell tartania a mentornak is és neki is, azok nem maradhatnak el, így nehezen találhatnak időt az óralátogatásokra. Az első félévben úgy alakította az órarendjét, hogy heti egyszer el tudott menni hospitálni a mentorához. A 2. félévben pedig a munkaközösség-vezető óráit tudta látogatni, akivel egy épületben tartottak terápiát. Az jó, hogy van kötelező értekezlet a központban, mert akkor legalább személyesen találkoznak és tudnak konzultálni. Az is jó, hogy a második évben ő is elkezdett vizsgálatokat is végezni. Ezt ugyanazon a napon teszi és ugyanabban az épületben, csak egy másik szobában, mint a mentora, így ezeken a napokon is alkalmuk nyílik a találkozásra és a konzultációra.

Tanár 4: D. G., 40-es évei elején járó gyógypedagógus-logopédus kolléganő, aki egy fővárosi pedagógiai szakszolgálatnál dolgozik, két gyermek édesanyja.

Pályamotiváció

A kolléganő azért választotta tanulmányai tárgyának a gyógypedagógiát, mert olyan munkára vágyott, ahol gyerekekkel tud foglalkozni és különösképpen segíteni tud nekik valamiben.

A képzésről szóló tapasztalatai

A kolléganő erdélyi származású, gyógypedagógiai tanulmányait Kolozsváron végezte, ott kezdett el dolgozni, majd 3 év után családi okok miatt Magyarországra jött, különbözeti vizsgákat tett az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolán és 2006-ban ugyanabban a kollektívában kezdte a munkát, ahol jelenleg is logopédusként dolgozik. Azért írom, hogy ugyanabban a kollektívában és nem ugyanazon a munkahelyen, mert 2013-ban törvényi változás történt: korábban a logopédiai ellátás az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményhez tartozott, később pedig a Pedagógiai Szakszolgálatához. Ekkor a kollektívából néhány logopédus maradt az EGYMI-nél, mint

az SNI gyermekek ellátója, a kollektíva többsége pedig átment a Pedagógiai Szakszolgálatához. Ő is a Pedagógiai Szakszolgálat munkatársa lett. Magyarországon munka mellett tette le a 12 különbözeti vizsgát, melyet két év alatt kellett teljesítenie. Végzettsége: értelmi akadályozottak tanára és logopédia tanár.

A gyógypedagógiai munkára felkészítő szakmai képzésről az a véleménye, hogy az elméleti felkészítés jó volt Kolozsváron is és a Bárczin is, de kevés volt a logopédiai gyakorlat, ezért nehéz időszak volt a munkakezdés Csíkszeredában is és Budapesten is. Az egyetem alatt két félévben volt logopédiai gyakorlat. Jó volt benne, hogy ki kellett választani egy gyereket és egy féléven keresztül csak vele kellett foglalkozni. Fejlesztési tervet is kellett írni neki. El kellett menni a családhoz is és az otthonukban fel kellett venni velük egy interjút (anamnézis). A másik momentum, amit kiemelt, hogy a gyakorlat alatt összebarátkozott a kiválasztott gyermek óvónőjével, akivel később együtt jártak kirándulni.

A kezdeti nehézségek

A pályakezdésben nehéznek találta, hogy - ahogy Romániában történik - nem választhatta meg a munkahelyét, hanem csak a megyét, ahol dolgozni szeretne. Egy központi vizsga eredménye alapján osztották el a munkahelyeket a gyógypedagógusok között. Nehézség volt, hogy egy ismeretlen városba kellett költöznie, albérletet kellett keresnie és fizetnie. Utazó gyógypedagógus volt, aki több intézményben is dolgozott. Bázishelyének az egyik iskolát jelölték ki, ahol erről nem is tudtak. Sokáig bizonytalan volt, hogy kap-e egyáltalán termet. Sokáig csak a tanáriban ült és várt és idegennek érezte magát az iskolai kollektívában. Mentora nem volt, egy tanfelügyelő látogatta meg egyszer, megnézte az egyik óráját. Ő gyógypedagógus volt, de nem kifejezetten logopédus. Amikor Budapestre érkezett, újra kezdőnek érezte magát. Megint csak új város, újszerű gyakorlat, amit Erdélyben másképp tanult. Nem volt könnyű a beilleszkedés, a különbözeti vizsgákra való felkészülés munka és család mellett.

A nehézségek leküzdése

Erdélyben a tanfelügyelő csak egy alkalommal ment el hozzá órát látogatni. Értekezletet havi rendszerességgel tartottak, ahol a megye többi gyógypedagógusával tudtak találkozni. A megyében vele együtt három logopédus volt. Egyikük a volt

évfolyamtársnője, barátnője volt, másíuk egy tapasztaltabb kollégánő volt. Ez a volt évfolyamtársnő/barátnő közel lakott hozzá. Vele sokszor találkozott, megosztották egymással a tapasztalataikat és megbeszélték a problémáikat. A másik logopédussal ritkábban találkozott, de néha tudtak telefonon beszélni és ő szakkönyveket is ajánlott. Sajnos elég nehezen jutottak szakkönyvekhez. Egy-egy könyv kincsnek számított, mivel csak akkor jutottak hozzá, ha valaki elvitte Magyarországról. A többi győgyepedagógustól is tudott kérdezni, mivel ők is részesültek logopédiai képzésben az egyetemen (Kolozsváron az egyetemen nincsen szakokra bontva a győgyepedagógiai képzés, mindegyik fogyatékoság ellátására felkészítik a hallgatókat. Végzettségük: győgyepedagógus.), és volt, hogy a rájuk bízott halmazottan fogyatékos gyermek logopédiai ellátását is ők végezték.

A mentorálás tapasztalatai

Szakvizsgával rendelkező győgyepedagógus. Az Óbudai Egyetem Gyakorlatvezető-mentortanár pedagógus szakvizsgára felkészítő képzésében szerezte meg a képesítését.

Mentori tevékenységét nem hivatalosan 3 éve kezdte. Hivatalosan pedig 14 év tapasztalat után, a tavalyi évben lett egy gyakornoka. Ezzel az új kollégánővel nehezen találják a közös hangot. Jellemben nagyon más emberek. A gyakornok kollégánő félvállról veszi a szabályokat, határidőket, a vezetőnek nem adja meg a kellő tiszteletet, nem mindig mond igazat. A kollektívába sem tudott beilleszkedni. (Későbbi információ: év végén nem hosszabbították meg a szerződését.) Ennek ellenére próbálta elfogadni, neki is megadni minden segítséget. Mindent a gyakornoki Szabályzat szerint végeztek: egy félévben egy óralátogatás, egy hónapban egy hospitálás (a gyakornok jön), kéthetente egy konzultáció. Vezettek a gyakornoki naplót. Félév végén szőveges értékelést írt. Illetve telefonon és e-mailen is elérhető volt számára. Volt, hogy hétvégén kereste vagy késő este, de akkor is segített. Sajnos a tanácsokat nem fogadta meg, önfejűen, elbizakodottan és szemtelenül viselkedett.

Mentoráltjai szakmai kérdésekkel, fegyelmezési gondokkal, az adminisztráció vezetésével, szervezési kérdésekkel (órarend összeállítása, csoportok kialakítása) keresték meg.

Nagyon jónak tartja a konzultációkat. Akkor találja hasznosnak, ha a gyakornok megfogadja a tanácsokat, beépíti a munkájába. Azt is nagyon jónak tartja, amikor a gyakornok megy el hospitálni, mert kap egy mintát arra, hogy hogyan végezze a munkáját. Fontos a személyes találkozás, a telefonon vagy online végzett konzultáció csak kényszermegoldás. Fontos, hogy a gyakornok nyitott legyen a fejlődésre, fontos, hogy őszintén elmondja a nehézségeit. Úgy látja, hogy a szerepviselkedést meg lehet változtatni, de a személyiségre sokkal nehezebb hatással lenni. Nehéz, ha a mentor és a mentorált értékrendje nagyon különbözik.

Fontosnak tartja a mentálhigiénére való odafigyelést. Az egyik gyakornok, akivel azelőtt foglalkozott, munka mellett végezte a mesterképzést is és írta a szakdolgozatát. Nagyon ki volt merülve. Szabadságot vett ki, de a szabadság alatt is bement dolgozni, úgy kellett a mentorának hazaküldenie. Fontos ilyen szempontból is figyelni a kollégára.

Tanár 5: U. A., 30-as évei végén járó gyógypedagógus-logopédus tanárnő, két gyermek édesanyja. Főállásban a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat egyik tagintézményében dolgozik logopédusként, mellékállásban pedig az egyik fővárosi fejlesztőházban és egy magániskolában dolgozik szintén logopédusként. A pedagógiai szakszolgálat megbízásából két óvodában tart logopédiai terápiás órákat, valamint heti egy napon a szakszolgálat központjában végez logopédiai vizsgálatokat a gyermekek körében.

Pályamotiváció

Édesanyja pszichológus volt, édesapja gyógypedagógus. A tágabb családban is volt több pedagógus, szociális munkás. Adott volt, hogy valami segítő foglalkozást válasszon. Először felnőttekkel foglalkozó logopédus szeretett volna lenni, majd a főiskolai évek alatt jött rá, hogy inkább gyerekekkel szeretne foglalkozni.

A képzésről szóló tapasztalatai

A gimnázium után Budapesten az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar tanulásban akadályozottak tanára és logopédia tanárszakját végezte el. Később, munka mellett az erre épülő mesterképzést is elvégezte. Úgy érzi, hogy a főiskolai képzés biztos szakmai tudást adott, emellett a képzési évek alatt nagyon jó gyakorlati helyei voltak, sikerült a szakma minden szegmensébe betekintést nyerni. A gyakorlatok alatt szerzett

élményeiből kiemeli, hogy a gyakorlatvezető tanárok személyisége, lelkesedése ragadta meg leginkább.

A kezdeti nehézségek

Már a főiskola utolsó félévében elkezdett dolgozni az egyik fővárosi iskola logopédiai osztályában, heti 6 órában. A főiskola elvégzése után pályáját 2007-ben ugyanott kezdte, ahol ma is dolgozik. Illetve ugyanabban a kollektívában, az előző interjúban leírt okok miatt (az EGYMI helyett a Pedagógiai Szakszolgálathoz került a logopédia). A főiskola elvégzése után az EGYMI központjában kezdte, az értelmi akadályozott gyermekek beszédfejlesztését végezte, majd második évben egy logopédiai osztályban lett tanító, ahol egy logopédus kolléganővel együtt tanítottak. Ez a második év vált igazán meghatározó élménnyé az életében. Pályája elejéről az első emlék, ami eszébe jut, hogy rengeteget színezt, sok időt töltött a felkészüléssel, mivel a foglalkozásokon saját készítésű eszközöket használt. Kihívást jelentett még, hogy egyszerre többféle terápiát kellett tartani, azokra készülni, valamint egy terápiás csoporton belül is nagyon sokfélék voltak a gyerekek és meg kellett oldani, hogy személyre szabott legyen a fejlesztés. Megemlíti, hogy arra egyáltalán nem számított, hogy kezdetben szinte semmi mással nem tud foglalkozni szabadidejében, mint a felkészüléssel.

A kezdeti nehézségek leküzdése

Nagyon szerencsésnek érzi magát, mert egy jó kollektívába került. A pályakezdés során az segített leginkább, hogy az első években sehol sem kellett egyedül tanítania, mindig volt párja, aki nagyon sokat segített és célzottan tudott segíteni.

A mentorálás tapasztalatai

Szakvizsgázott gyógypedagógus. Képesítését a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem közoktatás vezetői és pedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzési szakon szerezte.

Mentori munkáját egy éve, 11 év tapasztalat után kezdte. Jelenleg második éve mentorálja gyakornok kolléganőjét. Az intézmény gyakornoki szabályzatában előírt módon és időközönként végzi mentori tevékenységét. Azaz havi egy hospitálást végez és heti egy konzultációt tart. A logopédiai munkaközösség heti egy órában tart értekezletet, amikor minden logopédus a központban van. Az ezutáni 1-2 órát jelölték ki a konzultáció

idejének. Vezetik a gyakornoki naplót. Ezen felül a pályakezdő kolléganő úgy alakította órarendjét, hogy a szakszolgálat központjában töltött vizsgálati napján ő is a központban tartja az óráit és így aznap is tudnak személyesen találkozni és konzultálni. Emellett telefonon, online is elérhető, ha hét közben kérdése támad. A gyakornok kolléganőnek inkább szakmai kérdései vannak, de az elején az adminisztrációban is sokat kellett segíteni. A mentor feladatai közül fontosnak tartja még, hogy átadja a gyakorlati tapasztalatait, hogy beszéljen a helyi jellegzetességekről, szokásokról, íratlan szabályokról, hogy a pályakezdőt felkészítse a szülőkkel való kommunikációra. A kolléganő pályakezdését nagyon gördülékenynek érzi, mivel nyitott személyiség, szívesen kérdez, megosztja vele a gondjait. Nehézségnek érzi, hogy nem részesült semmilyen felkészítésben a mentori munka megkezdése előtt. Úgy érzi, hogy a szakvizsgás képzések közül jó lett volna elvégezni a gyakorlatvezető-mentortanár szakot.

Összegzés

Az interjúk strukturált része a nehézségek és azok megoldása köré szerveződött. Kétféle interjú volt: egy változat a pályakezdők részére és egy a mentorok részére. A mentorok kérdéssora egy pontig megegyezett a pályakezdők kérdéssorával, majd kiegészült a jelenlegi, mentori tapasztalataikról szóló kérdésekkel. Az interjú félig strukturált volta lehetővé tette, hogy az interjúalanyok saját személyiségüknek megfelelően válaszoljanak. Valaki szűkszavúan, szigorúan csak a kérdésre adott pontos választ, valaki bővebben kifejtette válaszát, mesélt, vagy beszélgetés alakult ki egy-egy kérdés kapcsán. Így az 5 interjú eltérést mutat mind terjedelemben, mind információbőségben.

A kezdeti nehézségek

Az 5 interjúalany válaszaiban egyrészt viszonylíthatjuk azokat a kategóriákat, melyeket a szakirodalom tanulmányozásakor felvázoltam. Illetve vannak eltérések is, mivel a Pedagógiai Szakszolgálatnál dolgozó logopédusok munkaszervezése kicsit eltér az iskolában dolgozó pedagógusokétól. Pl. nem egy osztálynyi gyereket tanítanak, hanem kiscsoportban tartják a terápiát, 3-5 fős létszámmal; nem találkoznak minden nap a csoportokkal, hanem csak heti 1-2 alkalommal; nagyobb hangsúly van a szülőkkel való együttműködésen, mivel a logopédia nagyban támaszkodik az otthoni gyakorlásra; nagyobb hangsúly van az egyénre szabott fejlesztésen, ami a felkészülési időt jelentősen megnöveli.

A továbbiakban felsorolom azokat a nehézségeket, melyek közösek voltak az interjúalanyaimnál, illetve leírok egy-egy példát, hogy árnyaltabb képet kapjunk róluk:

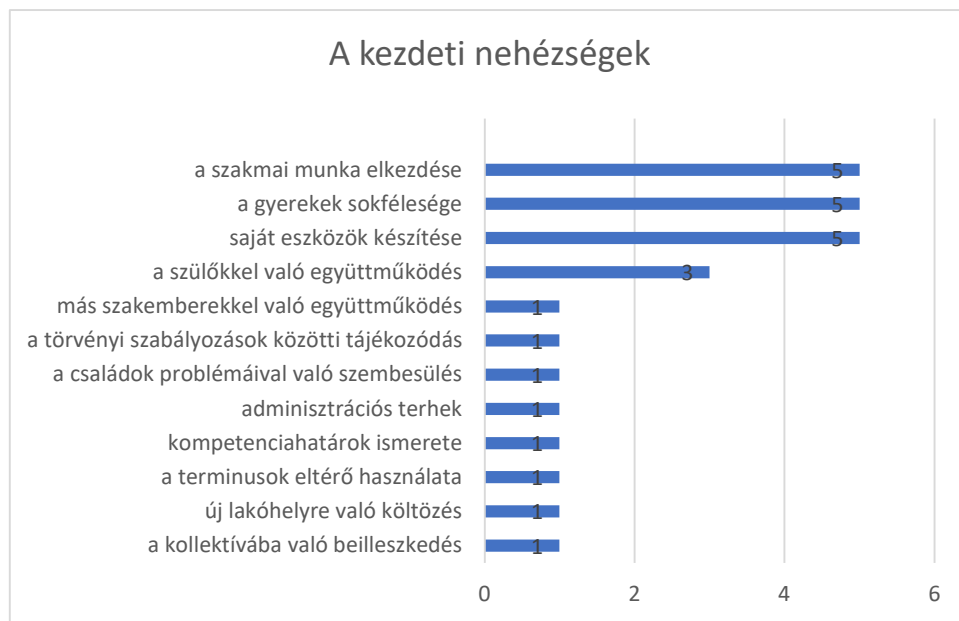
- **a szakmai munka elkezdése.** H. E. mentorként úgy látja, hogy a pályakezdőknek nehézség „úgy egyáltalán a szakmai munka elkezdése”. R. M. is nehézségként élte meg, hogy a logopédiai munka vizsgálattal kezdődik és a vizsgálatok gyakorlására egyáltalán nem volt lehetősége a képzés során, illetve a terápiás kapcsolat felvételének megfigyelésére, gyakorlására sem. D. G. is nehézségként élte meg a munkakezdést, mivel ő volt az első logopédus abban az iskolában, ahol kezdett (Erdélyben). A másik pályakezdő kolléganő, B. Zs. könnyebbésként említi, hogy félévkor kezdte a pályát, mert a kezdésről (vizsgálat, órarend összeállítása, csoportok kialakítása, terápiás kapcsolat felvétele) egyáltalán nem voltak tapasztalatai a tanulmányai során, mindig csak az elkezdett terápiát látták, az abba való becsatlakozást gyakorolták. H. E. és U.

A. saját pályakezdésüknél szerencsésnek érezték magukat, hogy egy pedagógustárs irányítása alatt kezdhették a munkát, a teljesen önálló munkakezdést nehézségnek tartják.

- **a gyerekek sokfélesége.** A tanítás tartalmát egyénre kell szabni, ahány gyerek, annyi szempontból kell megtervezni a foglalkozást. Az ellátott gyerekek száma nagyon magas. Egy logopédus hetente 45-65 fő közötti gyereklétszámmal dolgozik, hetente 21 órát tart. (A gyakornokoknak idén ősztől 20 órát kell tartaniuk). A kezdeti időszakban még nem olyan biztos a tudás, nem kapcsolódott még össze az elmélet a gyakorlattal, sok mindennek utána kell nézni a szakkönyvekben vagy kérdezni kell a kollégáktól. Sajnos a képzés gyakorlati ideje alatt sem volt lehetőség mindent látni, kipróbálni. Ez a nehézség mindegyik interjúalanyom válaszaiban megjelenik. U.A. így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „erre azért nem voltunk felkészülve, hogy ennyiféle típusú gyerekekkel fogunk egyszerre találkozni és minden napra készülünk.” R.M. így számol be erről: „sajnos nem láttam minden terápiát. Pl. a nyelvi késő terápiát talán egyszer vagy kétszer láttam, egy-egy órát belőle, de hogy így végig kísérni, nem. Úgyhogy nagyon tanácstalan voltam, amikor rájöttem, hogy ezt is tartanom kell.”
- **saját eszközök készítése.** A logopédus munkája nagyon eszközigényes. A terápiás órákon a logopédusok játékokon keresztül tanítanak. Egy-egy órán – a terápia típusától függően - 5-8 féle játék is előkerül. Vannak megvásárolható, kifejezetten logopédiára fejlesztett játékok, de sok olyan játék is van, melyet logopédiára lehet „hangolni”. Sajnos a munkáltatók nem rendelkeznek sem elég játékkal, sem elég anyagi forrással, hogy biztosítsák ezeket a játékokat a terápiákhoz. Ezért sokszor a logopédusoknak kell újra alkotni vagy kitalálni egy-egy játékot, amivel pontosan azt fejlesztik, amire az adott gyereknek szüksége van. Ehhez sokat kell színezni, vágni, ragasztani, laminálni. Mind az 5 logopédus válaszaiban megjelenik, hogy eleinte nagyon sok idő volt az órákra való felkészülés, mivel el kellett készíteniük a szükséges eszközöket. U. A. a kezdetekről ilyen emléket idéz fel: „én rengeteget készültem az óráimra akkor. Akkor még tényleg éjszakákon át színeztem itthon.” B. Zs. szerint: „Az eszközgyártás is ugye, hogyha nyomtatsz, vagdosol, laminálsz, elmész megvenni, összerakod, összeragasztod, akkor az sok idő.”
- **a szülőkkel való kommunikáció/együttműködés.** A logopédiát hasonlíthatjuk egy háromlábú székhez: hogy eredményeket érjünk el, ahhoz kell a logopédus, a gyermek

és a szülő. Nagyon jellemző nehézség a szülőkkel való kommunikáció, együttműködés. Mindegyik logopédus megemlíti vagy a saját pályakezdése során, vagy mentorként szerzett tapasztalatai alapján ezt a nehézséget. R. M. így emlékszik vissza: „amikor elkezdtem dolgozni, a legnagyobb ilyen pánik dolog volt számomra az, hogy beszélni kell a szülőkkel. Mert ugye soha nem találkoztam egy szülővel sem, az egyetemen sem mondták, hogy kell kommunikálni velük. Szerintem ez az egyik legnehezebb része a munkának, hogy a szülőkkel egyeztetni kell mindent, meg kell beszélni, hogy mi lesz a fejlesztés során, és hogy ők hogyan tudnak bekapcsolódni, és hogy be is kell kapcsolódniuk. Erről sem a gyakorlaton, sem az órákon nem beszélgettünk, hogy a szülőkkel hogyan kell kommunikálni. Az első szülőire emlékszem gyomorgörccsel mentem be, hogy elvileg én vagyok a szakember, de mégis bizonytalannak érzem magam, nem tudom, hogy fogom nekik elmondani, hogy én mit fogok csinálni, meg hogy mire jó ez a teszt, amit felveszek. Amikor kijöttem frissen az egyetemről, akkor még csak azokat a szakszavakat tudtam használni, amit tanultunk. Akkor így elgondolkodtam, hogy ha ezt így most elmondom, akkor a szülőknek fogalmuk se lesz, hogy én mit szeretnék.” D. G. így számol be erről az egyik mentoráltjával kapcsolatban: „megkért, hogy menjek el vele a szülőire, annyira izgult. Pedig előtte eljött hozzám, megnézte, hogy én hogyan tartom, de ez – úgy tűnik - nem volt elegendő. Nem kellett nekem beszélnem, sem bemutatni őt, de úgy látszik, hogy a jelenlétem biztonságérzetet adott neki.” B. Zs. így beszél erről: „A szülőkkel való kapcsolattartásban úgy érzem, nagy hiányt szenvedünk...a szülők nem viszik haza a gyerekek füzetét, nem gyakorolnak, nem keresnek meg engem, vagy ha én keresem meg őket, nem nyitottak az együttműködésre.” H. E. így mesélt a kezdetekről: „a szülőkkel volt a legtöbb probléma, velük volt nehéz megtalálni a hangot”.

Ezen kívül nehézségként említik még a más szakemberekkel való együttműködést, a törvényi szabályozások közötti tájékozódást, a családok problémáival való szembesülést, az adminisztrációs terheket, a kompetenciahatárookra vonatkozó ismeretek hiányát, a terminusok eltérő használatát, az új lakóhelyre való költözést és a kollektívába való beilleszkedést.

Forrás: saját készítés

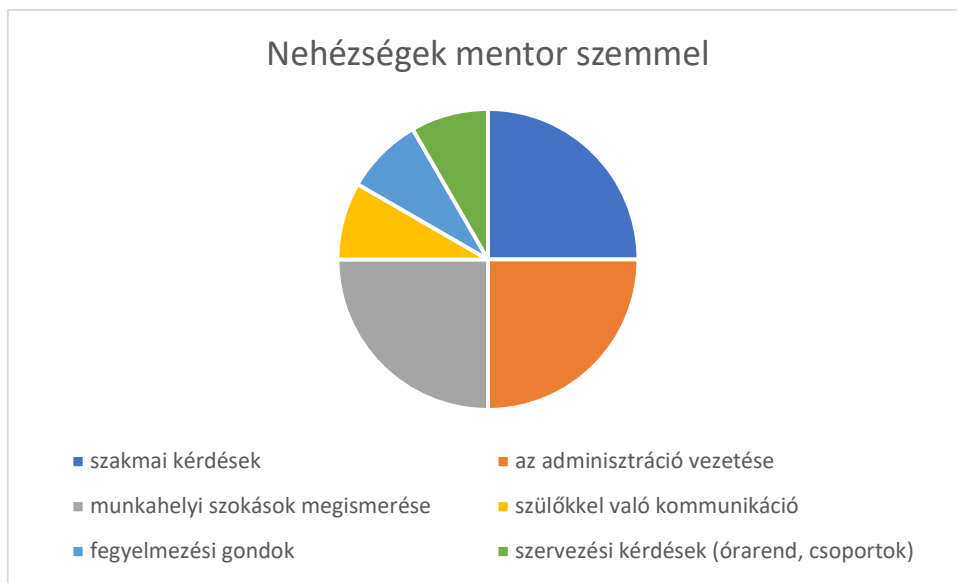
5. ábra
A kezdeti nehézségek

Nehézségek mentor szemmel

Az interjúalanyok közül hárman mentorálással is foglalkoznak. Mentorként mindhármut ezekkel a kérdésekkel keresik meg a pályakezdők:

- szakmai kérdések
- adminisztráció vezetése
- a munkahelyi szokások megismerése

D. G megemlíti még a szülőkkel való kommunikációt, a fegyelmezési gondokat és olyan szervezési kérdéseket, mint az órarend összeállítása, a logopédiai csoportok kialakítása.

Forrás: saját készítés

6. ábra
Nehézségek mentor szemmel

A nehézségek leküzdése

Az interjú egyik kérdése a pályamotiváció volt. Az általam megkérdezett gyógypedagóguskoról elmondható, hogy mindegyikük belső motivációtól vezérelve választotta ezt a pályát, mindegyikük segítő szakmát szeretett volna választani. Mint a szakirodalom tanulmányozásakor láthattuk, a nehézségek leküzdésének sikeréhez ez nagyban hozzájárul.

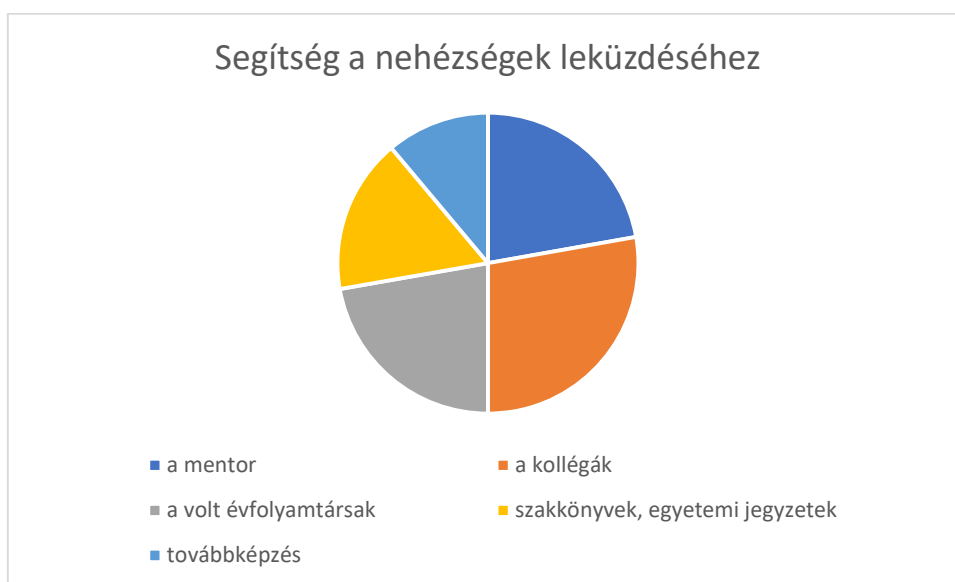
A nehézségek leküzdésében a következők segítettek interjúalanyaimnak:

- **a mentor.** Két pályakezdő interjúalanyom B. ZS. és R. M. mentorként utalt rá. H. E. és U. A pedig pedagógustársként. Utóbbiaknak talán több is volt a pedagógustársuk, mint amit most jelent a pályakezdőknek a mentoruk, mert úgymond a felügyeletük alatt próbálgathatták szárnyaikat, munkájukat figyelemmel kísérte lépésről-lépésre.
- **a kollégák.** A kollégák segítségét mind az öt interjúalanyom megemlítette. Tehát nagyon fontos, hogy befogadó, segítőkész közösségbe kerültek. R. M. és B. Zs. külön is kiemelte a tagintézményvezető és a munkaközösségvezető segítségét.
- **a volt évfolyamtársak.** Négy interjúalanyom, B. ZS., H. E., R. M. és D. G. életében játszott fontos szerepet a volt évfolyamtársak segítése: Az egyik

interjúalanyom, R. M. mondta: „ha bizonytalan voltam valamiben, akkor ráírtam, először őt kérdeztem meg, és akkor hogyha ő se tudta, azután kérdeztem a többiektől.”

- **szakkönyvek, egyetemi jegyzetek.** Három interjúalanyom is említést tesz róla: B. Zs., R. M. és D. G. A két pályakezdő kolléganő és a munkáját Erdélyben, mentor nélkül elkezdő kolléganő.
- **továbbképzés.** A két pályakezdő kolléganő B. Zs. és R. M. említette.

Egy-egy interjúalanyom említette a következőket: online logopédus csoportok, korábbi gyerekekkel szerzett tapasztalatok, időben csúsztatott pályakezdés.

Forrás: saját készítés

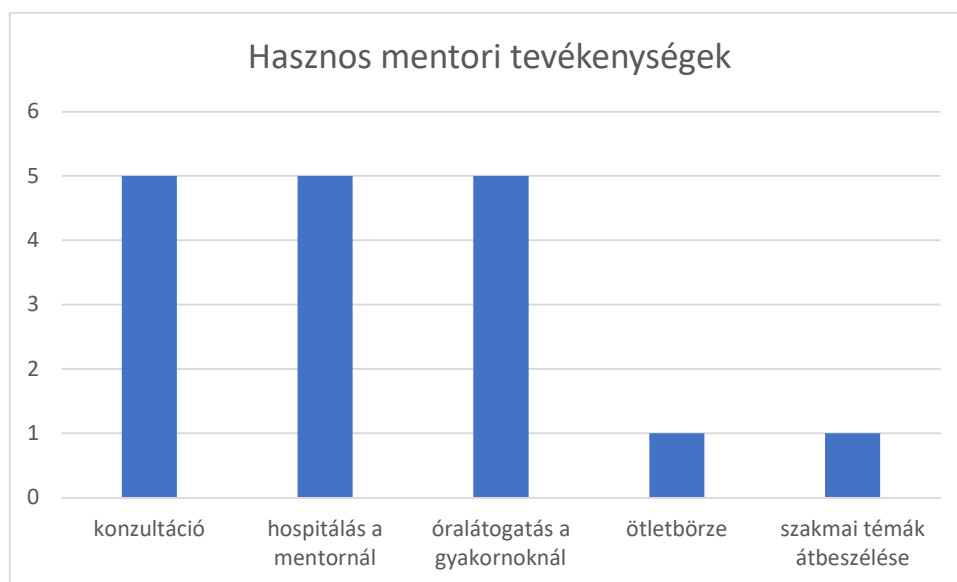
7. ábra
Segítség a nehézségek leküzdéséhez

Hasznos mentori tevékenységek

Megkérdeztem a kolléganőktől, hogy milyen hasznos mentori tevékenységeket tudnak felsorolni. A közös válaszokat 3 kategóriába tudom sorolni:

- **konzultáció.** Két kolléganő, D. G. és U. A. ilyen néven említette és a megfigyelt órák megbeszélését, valamint a felmerülő kérdések megválaszolását értette alatta. B. Zs. és H. E. a felmerülő kérdések megbeszélését, R. M. a kérdések megbeszélésén túl esetmegbeszélést is értett alatta.
- **hospitálás a mentornál.** Mindenkinél szerepel.
- **óralátogatás a gyakornoknál.** Mindenkinél szerepel.

Ezen kívül H. E. említést tesz az „ötletbörzéről”, ahol a mentor és a mentorált megmutatják egymásnak a saját készítésű játékaikat, együtt ötletelnek. Szintén H. E. említette azt a lehetőséget, hogy átbeszélnek egy-egy szakmai témát általánosságban is.

Forrás: saját készítés

8. ábra
Hasznos mentori tevékenységek

Az interjúkutatás lezárása

Az interjúkészítés során 5 motivált és elkötelezett gyógypedagógust ismertem meg. Mindegyikük nagyon nyitott és segítőkész volt. A mentorokról külön is elmondhatom, hogy szakmájukat szerető, önzetlen emberek. A beszélgetések során érdekes volt megfigyelni, hogy a témával kapcsolatban eltérő a szakemberek tudatossági szintje. Volt, aki tudatosabb volt, volt, akiben a beszélgetés során tudatosult egy-egy momentum.

Következtetések, javaslatok

Az interjúk során kapott válaszokból körvonalazódik, hogy a gyógypedagógusok helyzete a pályára lépéskor a legnehezebb. Ennek van egy pszichés oldala is: a gyógypedagógus pályára segítő szándékkal lépő fiatalok átérzik a jelentőségét a felkészültségüknek / felkészületlenségüknek. A felkészültségüket pedig több tényező is akadályozza: a képzésben és a gyakornoki rendszerben lévő kiküszöbölhető és kiküszöbölhetetlen hiányosságok, a magas óraterhek és az eszközellátottságban való támogatás hiánya.

A válaszokból az is kiderül, hogy a kezdeti nehézségek leküzdésében nagy jelentőségük van a pályakezdő környezetében lévő kollégáknak, a mentornak, annak, hogy a volt évfolyamtársak kölcsönösen segítsék egymást. Nagyon jó irány a mostani gyakornoki rendszer. Ennek finomhangolására lenne szükség a továbbiakban.

Az interjúkészítés során több javaslat is megfogalmazódott bennem, de sajnos ezek egy mentor hatáskörén túlmutatnak. Mindenesetre pozitív változást hozna, ha:

- a képzés során nagyobb hangsúlyt fektetnének arra, hogy a hallgatók a pályakezdés minden aspektusával megismerkedjenek, ha lenne alkalmuk azt a gyakorlatban is kipróbálni egy gyakorlatvezető-mentortanár szárnyai alatt.
- vagy a pályakezdés első félévét szorosabb mentori irányítás alatt kezdhethék el. Közösén vizsgálnának, minden gyereknél lenne esetmegbeszélés, az órarendet közösén állítanák össze, a csoportokat közösén alakítanák ki. A terápiás kapcsolat felvételénél is jelen lennének mindketten. A szülőkkel is közösén konzultálnának a szülői értekezletek során. A terápia kezdeti lépéseit is közösén tartanák.
- a jelenlegi gyakornoki rendszerben az óraterhek csökkennének, bizonyos óraszámot biztosítanának a hospitálások és a konzultációk számára mindkét fél - mentor és gyakornok - részére.
- a mentorok munkáját anyagilag is elismernék.
- az eszközparkokat bővítenék, anyagi támogatást adnának, hogy az új, innovatív ötletek is megvalósuljanak.

Befejezés

Kutatásom célja az volt, hogy megvizsgáljam milyen nehézségekkel küzdenek a pályakezdő gyógypedagógusok és kihez, mihez fordulnak/fordulhatnak nehézségeik leküzdése érdekében.

Először a szakirodalmat vizsgáltam meg. Kifejezetten gyógypedagógusokra vonatkozó kutatásokat nem találtam ebben a témában. Mivel a gyógypedagógusok egy kis szeletét alkotják a pedagógusok körének, és mivel több pedagóguskutatás is készült a múltban és a közelmúltban, ezért ezeket az eredményeket mutattam be az elméleti részben. Úgy érzem, ez a téma a gyógypedagógusokra vonatkoztatva hiánypótló. Jó lenne, ha ezt a területet is jobban megismernénk egy nagyobb, szakdolgozati terjedelmen túlmutató kutatásban.

Saját kutatást végeztem 5 Pedagógiai Szakszolgálatnál dolgozó logopédus bevonásával. Nagyon tanulságos volt számomra megismerni a történetüket, a kezdeti nehézségeiket és a megküzdési stratégiáikat. Közülük hárman szívvel-lélekkel dolgozó mentorok is, az ő tapasztalatik is nagyon értékesek voltak számomra. Dolgozatom azt bizonyítja, hogy nagyon fontos a támogató környezet, a mentor, a kollégák, a pályakezdő társak aktív jelenléte a kezdeti időszakban. A gyakornoki rendszer kialakítása egy nagyon jó irány, de akkor tud hasznos lenni, ha hozzáadjuk az emberi tényezőt, ha mindkét oldalon időt és energiát nem sajnáló, elhivatott kollégák állnak.

Végezetül, a dolgozat záró fejezetében bátorkodtam néhány javaslatot megfogalmazni a pályakezdő gyógypedagógusok és mentoraik megsegítése érdekében.

Abstract

The aim of my research was to examine the challenges faced by novice special education teachers and to explore whom they turn to or can turn to in order to overcome these difficulties.

Initially, I reviewed the literature and found no specific research on this topic concerning special education teachers. As special education teachers constitute a small portion of the overall teaching population, and given that several studies have been conducted on teachers in general in the past and recent years, I presented these findings in the theoretical part. I believe that this topic is a gap in the context of special education teachers, and it would be beneficial to explore this area in a more extensive research beyond the scope of a thesis.

I conducted my own research with the participation of five speech therapists working in Educational Support Services. It was very enlightening for me to learn about their stories, initial difficulties, and coping strategies. Three of them are dedicated mentors, and their experiences were particularly valuable to me. My thesis demonstrates that a supportive environment, mentors, colleagues, and active involvement of fellow novice teachers are crucial in the initial period. While the internship system is a positive direction, it becomes truly beneficial when there is a human factor involved, with committed colleagues on both sides investing time and energy.

Finally, in the concluding chapter of the thesis, I ventured to formulate some suggestions to support novice special education teachers and their mentors.

Felhasznált irodalom:

H. Nagy Anna (2010): *A mentorképzés nemzetközi áttekintésének tanulságai*. In: M. Nádas Mária: *A mentorfelkészítés rendszere, próbája, a mentorképzés szakterületi előkészítése*. Felelős kiadó: Hunyady András. 221-227. o. Elérhető:

https://pedagoguskepzes.elte.hu/images/anyagok/iv13/7_M_Nadasi_Maria_II_kotet_mentorkepzes.pdf

(Letöltés dátuma: 2023.11.01.)

Lannert Judit (2021): *Zárótanulmány az emberierőforrás-szűkösségekről a magyar közoktatásban*. T-Tudok Tudásmenedzsment és Oktatókutatató Központ Zrt. 72-80. oldal. Elérhető:

https://www.t-tudok.hu/files/2/kutatasi_zarojelentes_t-tudok_magyar_210x297mm.pdf

(Letöltés dátuma: 2023.11.15.)

Mátóné Szabó Csilla (2007): *A pályakezdő pedagógus* in: Bábosik István – Torgyik Judit (szerk.): *Pedagógusmesterség az Európai Unióban*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 125-142. o.

M. Nádas Mária (2010): *A mentorfelkészítés rendszere, próbája, a mentorképzés szakterületi előkészítése*. Felelős kiadó: Hunyady András. Elérhető:

https://pedagoguskepzes.elte.hu/images/anyagok/iv13/7_M_Nadasi_Maria_II_kotet_mentorkepzes.pdf

(Letöltés dátuma: 2023.11.01.)

Paksi, B. – Schmidt, A. – Magi, A. – Eisinger, A. – Felvinczi, K. (2015a): *Gyakorló pedagógusok pályamotivációi*, *Educatio*, 24. évf.

https://epa.oszk.hu/01500/01551/00071/pdf/EPA01551_ecucatio_2015_1_063-082.pdf

(Letöltés dátuma: 2023.10.28.)

Paksi, B. – Veroszta, Zs. – Schmidt, A. – Magi, A. – Vörös, A. – Endrődi-Kovács, V. – Felvinczi, K. (2015b): *Pedagógus-pálya-motiváció: Egy kutatás eredményei*, Budapest, Oktatási Hivatal. Elérhető:

<file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/PEDAG%C3%93GUS%20P%C3%81LYA%20MOTIV%C3%81CI%C3%93.pdf>

(Letöltés dátuma: 2023.10.28.)

Simon Gabriella (2013): *A gyakornokokat támogató rendszer koncepciója. Elméleti alapvetés*. Nyilvános munkaanyag. Elérhető:

<https://docplayer.hu/5623062-A-gyakornokokat-tamogato-rendszer-koncepcioja-elmeleti-alapvetes.html>

(Letöltés dátuma: 2023.11.01.)

Stéger Csilla (2010): A pályakezdő tanárok bevezető támogatási rendszerével kapcsolatos uniós törekvésekről. *Pedagógusképzés*, 1. sz. Elérhető:

<https://ojs.elte.hu/pedagoguskepzes/article/view/1519/1328>

(Letöltés dátuma: 2023.10.29.)

Szivák Judit - Péter Petra (2022): *A kezdő pedagógus*. in: Falus Iván (főszerkesztő), Szűcs Ida (szerkesztő): *A didaktika kézikönyve, Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 762-796. o.

Zubora, M. – Holik, I. (2017): *Pályakezdő pedagógusok karriertervei*. Elérhető:

https://www.researchgate.net/publication/339168083_Palyakezdo_pedagogusok_karriertervei (Letöltés dátuma: 2023.10.16.)

326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról. Elérhető:

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300326.kor>

(Letöltés dátuma: 2023.11.01.)

2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról. Elérhető:

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2300052.tv>

(Letöltés dátuma: 2023.11.15.)